

AZ ÚJ, ÚN. GLOBÁLIS VÁLLALKOZÓI INDEX (GEI)

BESZÁMOLÓ AZ MTA IPAR- ÉS VÁLLALATGAZDASÁGI
BIZOTTSÁGÁNAK 2009. MÁRCIUS 11-I ÜLÉSÉRŐL

A bizottság ülésén **dr. Szerb László** (a Pécsi Tudományegyetem docense) vitaindítóként az ülés előtt a tagoknak szétküldött két tanulmányt ismertette.¹ Mindenekelőtt azt emelte ki, hogy az NFGM támogatásával most kifejlesztett GEI a „*vállalkozási*” (entrepreneurship) attitűdöt, aktivitást és aspirációt, nem pedig a *vállalatok* (enterprises) gyakoriságát számszerűsítő mérőszám.² Hangsúlyozta továbbá, hogy a vállalkozói indexek összeállításánál a kutatók két alapvető problémával küzdenek. A vállalkozás komplex definícióval körülírt fogalmának a gyakoriságát egyszerű indikátorokkal kell számszerűsíteniük (nem tehetnek például különbséget egy, az egész világon új termék gyártására életre hívott nagy cég alapítása, illetve egy kocsmá megnyitása közt). De igen nehéz a különböző növekedési potenciálú, alapítási motivációjú vagy társadalmi háttérű vállalkozói tevékenységek összemérése is (így annak eldöntése, azonosan értékelhető-e a perui földműves kényszer-vállalkozása, illetve egy komoly hozzáértést igénylő, s jelentős hozamot ígérő kaliforniai high-tech cég alapítása). Ezért a rendelkezésre álló korábbi önfoglalkoztatási, illetve GEM- (Global Entrepreneurship Monitor, globális vállalkozói monitor) mutatók, így a teljes vagy a korai-fázisú vállalkozói mutatók is mindig problematikusak voltak. Így az előbbieket L alakú görbével jellemezték a GDP függvényében a vállalkozói aktivitást, azaz magasabb GDP esetén a vállalkozói aktivitás csökkenését jelezték. A GEM alapmutató, a TEA (teljes vállalkozási aktivitás mutató) pedig a GDP függvényében ábrázolva U alakot adott, azaz mind magas, mind alacsony GDP esetén magas vállalkozási aktivitásra utalt.

Kiemelte ugyanakkor, hogy a jelzett problémák kiküszöbölésére a közelmúltban egy **új mérőszámot fejlesztettek ki**. Ezen, ún. Globális Vállalkozói Index (GEI) széles körben alkalmazható mutatószám, mely

sajátos nézőpontból értékeli a vállalkozás és a gazdasági fejlődés közötti kapcsolatokat. Nevezetesen: az index

- multidimenzióális, a vállalkozás tevékenységének komplex természetét tükrözi,
- számszerűsítéséhez egyaránt szükségesek kvantitatív és kvalitatív mérőszámok, és
- nemcsak a vállalkozás egyedi adottságait, hanem az intézményi környezet feltételeit is figyelembe veszi.

A GEI három tárgykör mérőszámainak (alindexeinek) a felhasználásával kerül számszerűsítésre. E tárgykörök a **lakossági magatartás** (attitűdök), a **vállalkozói törekvések** (aspirációk) és a **gazdasági aktivitás** minőségi mutatói. Módszertani újdonság a különböző típusú változók együttes hatásának számszerűsítése, azaz az egyéni és intézményi változók kombinációjával kialakított indikátorok alkalmazása. Az index végül is 19 egyéni GEM, 12 intézményi változóból (nem GEM, hanem networking index stb...) és 14 indikátorból áll.

Az első próbaszámítások az index kedvező tulajdonságairól tanúskodnak. Az eredmények szerint a világ legintenzívebben vállalkozó társadalma az új-zélandi, s Magyarország csupán a 47. a 64 ország világrangsorában. Az Attitűdök, illetve az Aktivitás alindexek nem mutatnak érdemi magyar lemaradást, az Aspirációk alindex viszont kifejezett leszakadásra utal. Az egyes indikátorok szerint az Attitűdök alindexben Magyarország helyzete a hálózatosodás és a lehetőségek felismerése területén, illetve az Aktivitás alindexben a technológiai és a lehetőségmotivált új (start-up) vállalkozások területén kedvezőtlen. Az Aspirációk alindexnél minden területen lemaradás látható, s a hátrány különösen jelentős mind az új termékek bevezetési intenzitása, mind az új technológia alkalmazása vagy a nemzetköziesedés területén. És bár az intézményi változók Magyarország

VEZETÉSTUDOMÁNY

XL. ÉVF. 2009. 10. SZÁM / ISSN 0133-0179

gazdasági fejlettségét reálisan, közepes szintűnek mutatják, az egyedi változóknak regisztrált nagy lemaradás az egyéni teljesítmény hiányát jelzi.

A bevezető mondatokat követően élénk vita alakult ki a témáról. **Dr. Román Zoltán** (a bizottság tiszteletbeli elnöke) az új index összeállítását eredeti és kitűnő munkának ítélte. A GEM legfontosabb gondolatának a gazdasági növekedés, illetve a vállalkozás közti kapcsolat vizsgálatát nevezte, s úgy vélte, az interakciós (az egyéni és intézményi változók kombinációjára épülő) módszer célszerűségére utal, hogy az új index elemzése más tanulmányokéval egyező következtetésekre vezet. Ugyanakkor az új mérőszám néhány problematikus elemére is utalt.

- Felhívta a figyelmet arra, hogy még mindig nem pontosan definiált, mit mérünk, mi is a „vállalkozás”? Kérdés például, hogy a GEI vállalkozási vagy vállalkozói index-e, ugyanis alapvetően a vállalat alapítást méri, pedig a vállalkozás bizonyos típusai, az intrapreneurship és a corporate venturing tevékenységei a nagyvállalatokon belül jelentkeznek.
- Olykor esetlegesnek látta az egyes indikátorok kiszámításánál felhasznált alkalmazott egyéni és intézményi változók körét. Eldöntetlen kérdésnek ítélte, mikor indokolt az egyéni és az intézményi változók összekapcsolása, s problematikusnak vélte, hogy az intézményi változók hatása csupán gyengíti az összefüggéseket. Nem talált választ arra, hogy a GEI mennyire objektív vagy véleményalapú (szubjektív) mutató.
- Jelezte, hogy ma már több hasonló rangsor ismert, s a különféle rangsorok által nyújtott összkép gyakran ellentétes. Felvetette, mennyiben hasonló, s miben különbözik az OECD és EUROSTAT munkacsoportja által kialakított, 60 vállalkozási mutatóra épülő elemzés, illetve a 31 mutatót felhasználó GEI-index. S megemlítette, hogy több szerző is erősen kritizálta a Világbank „Doing Business” azon indexeit, amelyekre a GEI is támaszkodik.

Mondanivalója összefoglalása során a hozzászóló ismét hangsúlyozta, hogy az új index sok hasznos megállapítás és következtetés levonására nyújt módot. Éles megvilágításba helyezi, hogy a magyar gazdaságban kicsi a vállalkozásra való készlet. Világossá teszi, hogy a foglalkoztatás szempontjából a társadalmi haladás fontosabb a gazdasági növekedésnél. S felhívja a figyelmet arra, hogy bár az emberek 40%-a nem az alkalmazotti, hanem a vállalkozói státust preferálja, az önfoglalkoztatók tényleges aránya csak 15%. Ez arra

VEZETÉSTUDOMÁNY

XL. ÉVF. 2009. 10. SZÁM / ISSN 0133-0179

mutat ugyanis, hogy a kvv-politikának kiemelt feladata a társadalom tagjainak vállalkozásra oktatása (ösztönzése).

Az elhangzottak nyomán dr. Szerb László hangsúlyozta, hogy törekszenek az említett módszertani gondok elhárítására. Egyes változók révén megkísérelték a cégen belüli vállalkozás, az intrapreneurship számszerűsítését is, a globális mutatók kialakítása azonban különösen nehéz. Az egyéni és intézményi változó párosítások átdolgozása, illetve átgondolása folyamatban van. Az OECD-indikátorokkal kapcsolatos súlyos probléma, hogy csak kevés országra állnak rendelkezésre. S egyetértett azzal, hogy az index a fejlődést, nem a növekedést magyarázza.

Dr. Illés Mária (egyetemi tanár, Miskolci Egyetem) megjegyezte, hogy Magyarországon nincs mód az üzleti tisztesség kikényszerítésére, s megkérdezte, vajon ezt figyelembe vették-e az intézményi fejlettség vizsgálatokor. Válaszában dr. Szerb László kifejtette, hogy a verseny jellege valóban befolyásolja a vállalkozási hajlandóságot, e témáról azonban csak korlátozottan (pl. kevés országra) állnak rendelkezésre adatok.

Dr. Czákó Erzsébet (intézetvezető egyetemi docens, Corvinus Egyetem) – elismerve az új index előnyös tulajdonságait – szintén boncolgatta a módszertan buktatóit is. Úgy vélte, a hazai gazdasági szóhasználatban valóban fontos lenne árnyaltabban definiálni, mit értünk pontosan entrepreneurship alatt. Az új indexben elsősorban az intézményi mutatók fejlesztendők. Példaként felvetette, hogy bár a nemzetköziesedés adatai (pl. az exportáló vállalatok %-a stb.) nem régóta állnak rendelkezésre, ezek segíthetnének a „perui paraszt” és a „szilikonvölgyi zseni” vállalkozási teljesítményének az összehasonlításában. Majd a magyar vállalkozási hajlandóság értékelésére tért ki. Kiemelte, hogy Magyarországon – egyébként az USA-éhoz hasonlóan – duális vállalatszerkezet van, bár a cégjegyzék közel másfél millió vállalatot regisztrál, mintegy száz adja a gazdasági teljesítmény felét. Így a vállalatok nagy száma ellenére fontos az önellátás, önfoglalkoztatás ösztönzése, kiemelten az alacsony társadalmi rétegek vállalkozásainak sikeresebbé tétele.

Dezsériné dr. Major Mária (Piacgazdaság Alapítvány) véleménye szerint a korrupció CPI-indexe kardinális index, így ennek a modellbe integrálása nehézséget jelenthet. Bár a jogi szabályozás rendben van, az említett indexek Magyarországon kedvezőtlenek. Az intézményi és egyéni mutatók közti szakadékot az egyéni vélemények szóródása mélyíti.

Dr. Bartók István (egyetemi docens, Corvinus Egyetem) arról szól, hogy minden gazdaság összetett, és így a különböző keresztmetszetű elemzések más-más képet mutatnak. Példaként említette, hogy Magyarország, bár high-tech exportja magas, nem tekinthető innovatív gazdaságnak. E sokszínűség miatt fontosnak, de igen nehéznek ítélte a GEI-index összeállításának feladatát.

Szerb László az elhangzottak kapcsán azt emelte ki, hogy az indexképzés információsűrítés (úgy, mint pl. a faktoranalízis) – s nem benchmarkig (azaz olyan összehasonlítás, mely a jó gyakorlat feltárása céljából a legjobbhoz mér). Más szóval az index a teljesítményt értékeli, nem feladata a szociálpolitikai programok (pl. a vállalkozássegítés) megalapozása. A vállalkozáspolitikai fő támaszának pedig az oktatáspolitikát ítélte.

Dr. Bélyácz Iván (akadémikus, tanszékvezető egyetemi tanár, Pécsi Tudományegyetem) ugyancsak a vállalkozás fogalom problematikáját érintette. Elsőként arra emlékeztetett, hogy a 30-40 évvel ezelőtti vállalati struktúra csúcsára állított piramis volt (melyet 300 nagyvállalat és 50 középvállalat alkotott), s a változás mértékét azzal jellemezte, hogy most 1000 nagyvállalat és 1,2 millió „vállalkozás” van regisztrálva. Kiemelte azonban, hogy a piramis csúcsa változatlanul a hozzáadott érték 80%-át állítja elő, majd arra következtetett, hogy az 1,2 millió kisvállalat nem lenne képes a társadalom számára szükséges mennyiségű hozzáadott érték megtermelésére. Továbbá, a hazai vállalati szerkezet bajaira utaló fő jelnek azt ítélte, hogy bár elvileg négyszázezer embert kellene minimálbáron foglalkoztatni, 1,4 millió ember van mi-

nimálbáron bejelentve. Ez azt mutatja ugyanis, hogy nem tudni, valójában mekkora a vállalati szektor. A becslések erőteljesen különböznek; egyes kimutatások szerint 1,6 millió vállalat is van, az EU-statisztikák szerint azonban csak hétszázezer van, s minimum két alkalmazottat csupán 228 ezer foglalkoztat. Mindezek miatt elkerülhetetlennek látta a vállalkozás, illetve az önellátó háztartás megkülönböztetését.

Dr. Papanek Gábor (a bizottság elnöke, professzor emeritus) zárszavában mind a módszertan jobb megértése, mind a hazai vállalkozások jellemzőinek feltárása szempontjából igen hasznosnak vélte a vitát. Az elhangzottakhoz hozzáfűzte, hogy nézete szerint a mutatók párosítása mellett az aggregálás, így a súlyozás kérdésköre (különösen a kizáró – az adott ponton jelentkező hiányt más tényezőkkel nem kompenzálható – kritériumok kezelése) is fontos. S úgy vélte, hogy a magyar adatsorokban az intézményi faktorok az emberi tényezők gyengeségét jelzik.

Perényi Áron

Lábjegyzet

¹ Szerb L.: A Globális Vállalkozói Index (GEI) képzése és Magyarország vállalkozói helyzete.; Acs J. Z. - Szerb L.: A Globális Vállalkozói Index (GEI) képzése és Magyarország vállalkozói helyzete nemzetközi összehasonlításban.

² Amint erre Román Zoltán rámutatott „A kis- és középvállalatok és a vállalkozási készség” (KSH, 2006) tanulmányában, a vállalkozás szó magyar értelmezése zavaros. Valójában a vállalkozás egy cselekmény, melynek keretében a vállalkozó új gazdasági tevékenység végzését készíti elő és vállalja fel, a vállalat viszont egy szervezeti forma. A hazai szóhasználat, például az elterjedt kisvállalkozás kifejezés azonban összemossa e két értelmezést.

KÖNYVISMERTETŐ

Elliot Aronson

A TÁRSAS LÉNY

Akadémiai Kiadó, Budapest, 2008

A nyugalmazott amerikai egyetemi professzor A társas lény című könyve harminc évvel ezelőtt jelent meg először magyar fordításban. Azóta a szerző sikeres szociálpszichológiai munkáját többször átdolgozta és kibővítette. Erre az időközben felmerült aktuális problémák (az iskolai erőszak fokozódása, a diszkrimináció és az agresszióerősödés, a 2001. szeptember 11-i terrortámadás) és azok társadalmi-lélektani következményei miatt volt szükség. A szerző az amerikai szociálpszichológia legkitűnőbb művelője, olvasmányos stílusban – a tudományág szakmai és etikai követelményeit szem előtt tartva – szól a mindannyiunkat érintő és érdeklő társadalmi kérdésekről (konformitás öngazolás, társas megismerés, előítélet, szeretet stb.). Legutóbb a könyv tizedik amerikai kiadására került sor, s ez jelent most meg magyarul Erős Ferenc, az MTA Pszichológiai Kutatóintézetének tudományos tanácsadója, a Pécsi Tudományegyetem tanára fordításában.

A szerző kilenc fejezetből álló könyvében először – Arisztotelésznek, az ember társas lényére és társas befolyásolásra, meggyőzésre vonatkozó alapelveiből kiindulva – a szociálpszichológia meghatározásával foglalkozik. Kifejti, hogy ez a tudomány olyan társas helyzeteket vizsgál, amelyek hatással vannak az emberek viselkedésére, véleményére. A társas befolyásolás eredményeként jelentkező konformitás pedig olyan véleményváltozás, amely valakitől, vagy egy csoporttól származó hatás következtében alakul ki. Részletesen megismerjük a konformitást növelő és csökkentő tényezőket, amelyek

közé – többek közt – az egyöntetűség, az elköteleződés, a felelősség, a kultúra stb. tartozik. Az emberek általános törekvése, szükséglete, hogy tartozzanak valahová, megismerjük ennek változatait (behódolás, azonosulás, engedelmesség stb.).

A harmadik fejezetben a tömegkommunikáció, a propaganda és a meggyőzés kapcsolatáról olvashatunk. A média véleményformáló hatását a hitelesség, a megbízhatóság és a vonzerő határozza meg. Nem mindenki győzhető meg egyformán; szerepet játszik ebben az önértékelés, az előzetes tapasztalat. Az sem közömbös, a közlés milyen módon történik; a hatékony közlésnek hiteles bizonyítékokon kell alapulnia és szakértelemmel rendelkező, megbízható egyéntől származik, akinek a képviselt álláspontja független a saját érdektől, és nem akarja a véleményünket befolyásolni. Amennyiben lényegtelen ügyről van szó, akkor is hagyjuk magunkat befolyásolni, ha tudjuk, hogy ebből az illetőnek haszna származik. A 2001. szeptember 11-i terrortámadás után azonban az amerikaiak megfogadták a hatóságok tanácsait, hiszen azok nagyon is valóságos bizonyítékokon alapultak.

A társas megismerés (negyedik fejezet) keretében először az emberi gondolkodásmód hiányosságairól, korlátairól, majd az eldöntendő kérdés megfogalmazásának fontosságáról és az információ elrendezéséről olvashatunk. A szerző foglalkozik az információ sorrendjének és mennyiségének a kérdésével, s az önéletrajzi emlékezéssel kapcsolatban kitér arra is, hogy az évek folyamán emlékeink egyre összefüggőbbek, de egyúttal kevésbé pontosak lesznek. Példákon keresztül mutatja be a visszanyert emlékek jelenlétét és azt, hogy hogyan irányítják viselkedésünket szokásaink és kialakult nézeteink. A társas viselkedés hibái

közt a személyiség fontosságának a túlbecsüléséről, az önmagunk iránti elfogultságról és az egocentrikus gondolkodással járó torzításokról olvashatunk a könyvben.

Az öngazolással foglalkozó ötödik fejezetben példák kíséretében arról olvashatunk, hogy az emberek általában hajlamosak arra, hogy igazolják saját cselekvéseiket, véleményüket, érzéseiket. Ezzel függ össze az is, hogy sokan nem szeretnek olyat látni vagy hallani, ami ellentétben van kívánságaikkal (régén megölték a rossz hírt hozó hírnököket). A szerző az iraki háború példájával (és más példákkal is) bizonyítja, hogy a már meghozott döntést milyen nehéz megváltoztatni. A továbbiakban az elégtelen igazolás pszichológiájával, a pedagógiában alkalmazott jutalmazásokkal, az erőfeszítésekkel elért cél igazolásával, az önértékelés jelentőségével, az alacsony és a magas önértékelésű személy viselkedése közti különbségekkel, a kellemetlen feszültséggel járó diszsonancia jelenségével ismerkedünk meg.

A hatodik fejezetben az emberi agresszióval, a hetedikben az előítélettel foglalkozik a szerző. Az előbbi olyan szándékos cselekvésnek nevezi, amely másoknak kárt vagy fájdalmat okoz. Példákkal világítja meg a média agresszióra ösztönző hatását, nem feledkezik meg az iskolai erőszakról sem, és a diszkrimináció politikai, társadalmi és lélektani következményeiről szintén beszámol. Megvizsgálja az agressziót kiváltó okokat is (idegrendszeri és kémiai okok, alkohol, fájdalom és diszkomfort, kirekesztés, megaláztatás stb.), és tanácsokat ad az erőszak mérséklésére. Az előítélet olyan ellenséges, negatív magatartás, amely valamely csoporttal szemben téves (vagy nem teljes) információkból származó általánosításokon alapul. Nyílt és rejtett formáinak bemutatása, okainak feltárá-